

המכון הישראלי
לדמוקרטיה

www.idi.org.il

ספטמבר 2026

אחוז החסימה והקולות המבוזזים | סקירה

מספר הקולות המבוזזים הגיע בבחירות 2022 לשיא של כל הזמנים: יותר מ-417,000 אזרחים הצביעו לרשימות שלא עברו את אחוז החסימה. האם זה יקרה גם בבחירות 2026? והאם "האשם" הוא אחוז חסימה גבוה מדי?

פרופ' עופר קניג

שיטת הבחירות לכנסת נחשבה תמיד לכזו שמפיקה תוצאות יחסיות. כלומר, שיטה שבה מספר המושבים (מנדטים) שמקבלת כל רשימה הולם את העדפות הבוחרים. עם זאת, יש המצביעים על כך שהרמה הנוכחית של אחוז החסימה (3.25%) מביאה לעיתים לתופעה של בזבוז קולות נרחב – כפי שאכן התרחש בבחירות האחרונות, בהן מעל 417,000 קולות ניתנו לרשימות שלא עברו את אחוז החסימה.

בסקירה זו נבחן את השינויים שחלו ברמת של אחוז החסימה בישראל במהלך השנים ואת השפעתם על התנהגות המפלגות. לאחר מכן ננתח את שיעור הקולות המבוזזים בבחירות מאז 1977. נזכר ברשימות שהיו קרובות להיכנס לכנסת אך נותרו בחוץ, ונשאל האם אפשר למתוח קשר בין גובהו של אחוז החסימה לבין שיעור הקולות המבוזזים?

אחוז החסימה בישראל

אחוז חסימה הוא רכיב של שיטת בחירות יחסית המשמש מעין חסם כניסה לפרלמנט: הוא נועד להקשות על מפלגות שיש להן תמיכה מועטה לזכות במושבים בפרלמנט. שיטות יחסיות מתבססות על העיקרון ולפיו על הפרלמנט לשקף בצורה הולמת את העדפות הבוחרים. אם מפלגה קיבלה 10% מקולות הבוחרים, היא צפויה לקבל כ-10% מהמושבים בפרלמנט. אולם גם שיטות הבחירה היחסיות למיניהן אינן מבטיחות יחסיות מלאה ומושלמת. ראשית, השלמות אינה אפשרית מבחינה מתמטית. רק אם גודל הפרלמנט יהיה זהה לגודל האוכלוסייה תובטח יחסיות מוחלטת. זאת ועוד, אפילו התומכים בעיקרון היחסיות – אשר מכיר בחשיבות של ייצוגיות ושיקוף חברתי – מכירים בכך שליחסיות קיצונית יש גם חולשות: היא עלולה להביא לריבוי מפלגות ולפרלמנט מפוצל, ובכך להגביר את הסיכוי לחוסר יציבות ולפגיעה ביעילות השלטונית. לכן, במרבית המדינות בהן הפרלמנט נבחר בשיטות יחסיות, יש אחוז חסימה אשר ממתן את היחסיות.¹

בבחירות לאספה המכוננת (1949) נקבע אחוז חסימה נמוך שעמד על כמות הקולות לה נזקקת מפלגה כדי לזכות במושב יחיד (0.83% מהקולות). לקראת הבחירות הבאות הועלה אחוז החסימה במעט והועמד על רמה של אחוז אחד מהקולות הכשרים. בראשית שנות החמישים ניסה ראש הממשלה דוד בן גוריון, יחד עם **הציונים הכלליים** (המפלגה השנייה בגודלה דאז), לקדם רפורמה שבמסגרתה יועלה אחוז החסימה ל-10%, אולם היוזמה נבלמה על-ידי המפלגות הקטנות. רמה כה נמוכה של אחוז חסימה אפשרה את היבחרותן של רשימות שקיבלו מנדט יחיד ולא מעט כאלה כיהנו בכנסות במהלך השנים, ביניהן **העולם הזה** (1965), **מוקד** (1973), **רצ** (1977, 1981), **אומץ** (1984) ו**כח** (1984).

¹ דרך נוספת למיתון היחסיות היא שימוש במחוזות בחירה. ככל שמחוז הבחירה קטן יותר (כלומר – נבחרים ממנו פחות מושבים לפרלמנט) – נוצר מעין אחוז חסימה "טבעי" המקשה על מפלגות קטנות להיבחר ממנו.

אמיר אלשיין

יו"ר הוועד המנהל

הנשיא העשירי ראובן ריבלין

יו"ר של כבוד

יוחנן פלסנר

נשיא

חברי הוועד המנהל

עו"ד ליאת אהרנסון

פרופ' ורד וניצקי-סרוסי

ד"ר חן ליכטנשטיין

מול מועלם

שגירי לעבר סלי מרדור

פרופ' פאדיה נאסר אבו-אלהיג'א

עו"ד אבי פיישר

ד"ר מיכל צור

יוסי קוצ'יק

המועצה הבין-לאומית

פרופ' רונלד דניאלס, יו"ר

השופטת רוזלי סילברמן אבליה, קנדה

אן אפלבאום, ארה"ב

השופטת דורית ביניש, ישראל

השופט סטיבן ברייר, ארה"ב

רליף גרסון, ארה"ב

פרופ' משה הלברטל, ישראל

פרופ' בריטטון מרקושיס, גרמניה

ד"ר שרון נוריאן, ארה"ב

השופט אברהם סופר, ארה"ב

ברט סטפנס, ארה"ב

פרופ' גרהרד קספר, ארה"ב

הארייט שליפ, ארה"ב

סגני נשיא

נח הקד, מדיניות

פרופ' עמית כהן, מחקר

ד"ר ישי ג'סי (ג'סי) פרס, אסטרטגיה

עמיתים בכירים

פרופ' תמר הוסטובסקי ברנדס

פרופ' תמר הרמן

פרופ' נתן זוסמן (אורח)

חסאן טואפרה (אורח)

תומר לוטן (אורח)

פרופ' יוחם מרגלית

פרופ' דניאל סטטמן

פרופ' בני פורת

פרופ' קרנית פלוג

פרופ' מרדכי קרמניצר

פרופ' גדעון רהט

ד"ר תהילה שורץ אלטשולר

פרופ' יובל שני

מייסדים

ד"ר אריק כרמון

ברנרד מרבוט (1929-2024)

מזכיר המדינה ג'ורג' שולץ (1920-2021)

רק בראשית שנות התשעים אישרה הכנסת ה-12 את העלאתו של אחוז החסימה לרמה של 1.5%. העלאה זו מנעה בפועל את היבחרותה של סיעת יחיד, אך עדיין אפשרה היבחרות של סיעה שקיבלה 2 מנדטים, כמו במקרים של [מד"ע](#) (1992), [מולדת](#) (1996), [עם אחד](#) (1999) ו-[ישראל בעלייה](#) (2003). אחוז החסימה נותר ברמה זו עד בחירות 2003 כולל. בשלוש הבחירות הבאות (2006, 2009, 2013) עמד אחוז החסימה על 2%, ומאז 2015 – על הרמה הנוכחית של 3.25%.

לאחוז החסימה יש השפעה על היערכותן של הרשימות לקראת הבחירות. בהנחה שמדובר בשחקנים פוליטיים בעלי שיקולים רציונליים, אפשר לשער שלפחות חלק מהרשימות אשר סקרי דעת הקהל חוזים שהן "מתנדנדות" סביב אחוז החסימה יהיו מעוניינות להקטין את הסיכון שיישארו מחוץ לכנסת באמצעות חבירה אל רשימות אחרות. כך, העלאתו של אחוז החסימה לפני בחירות 1992 הייתה בין הגורמים שהביאו לריצה משותפת של רצ, מפ"ם ושינוי במסגרת [מרצ](#), ושל שתי המפלגות החרדיות (אגודת ישראל ודגל התורה) במסגרת [יהדות התורה](#), שיתוף פעולה שנמשך כבר מעל לשלושה עשורים.

גם ההעלאה החדה של אחוז החסימה ל-3.25% לפני בחירות 2015 יצרה תמריץ שלילי לרשימות קטנות להתמודד באופן עצמאי. החיבור של [התנועה](#) עם [מפלגת העבודה](#) (ברשימת "המחנה הציוני") נבע מהחשס הגבוה שהיה עלול להשאיר את מפלגתה של ציפי לבני מחוץ לכנסת אילו הייתה מתמודדת לבדה. וכמובן – האיחוד התקדימי של [חד"ש](#) ושלוש המפלגות הערביות ([בל"ד](#), [רע"מ](#) ו-[תע"ל](#)) במסגרת [הרשימה המשותפת](#) נועד למזער את הסיכונים של התמודדות בנפרד.

עם זאת, לצד אותם "שיקולים רציונליים" שהוזכרו לעיל קיימים גם משתנים אחרים המשפיעים על הסיכוי לחבירה עם כוחות פוליטיים אחרים רק בכדי להתגבר על אחוז החסימה. למשל, פערים אידיאולוגיים, טינות אישיות או שיקולים אסטרטגיים מוטעים – עשויים למנוע חבירות כאלה. זה היה למשל, המקרה בבחירות 2022, כאשר מפלגת העבודה סרבה להתמודד בבחירות ברשימה משותפת עם מרצ, מה שהביא לכך שמרצ לא עברה את אחוז החסימה ונותרה מחוץ לכנסת.

קולות מבוזבים

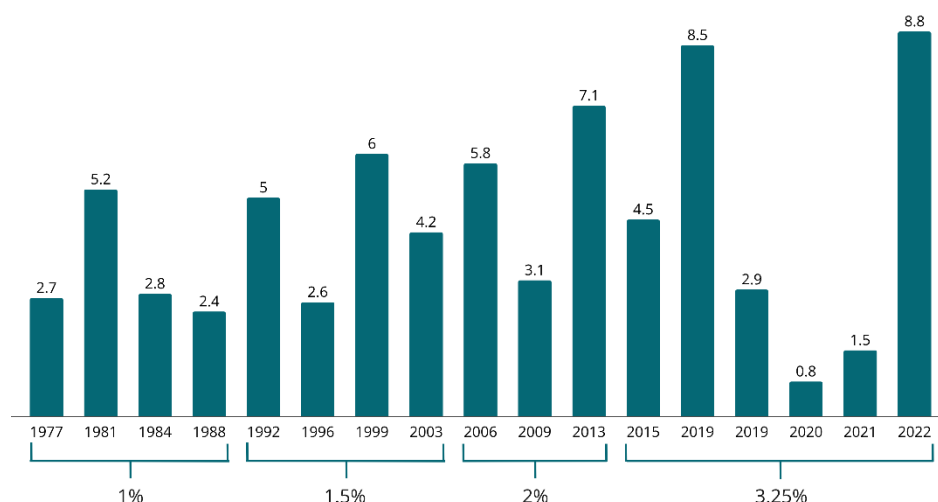
מספר הרשימות שיתמודדו בבחירות 2026 עומד על 38. על פי סקרי דעת הקהל האחרונים, רק ל-11 עד 13 מתוכן יש סיכוי ריאלי לעבור את אחוז החסימה ולהיבחר לכנסת. סך כל הקולות שיינתנו לשאר הרשימות מכונה מספר הקולות המבוזבים.

רמת השיא של הקולות המבוזבים, הן במספרים מוחלטים הן במונחים יחסיים, הייתה בבחירות האחרונות (2022). 417,400 אזרחים נתנו את קולם לרשימות שלא עברו את אחוז החסימה – כמעט 9% מכלל הקולות הכשרים. גם בבחירות של אפריל 2019 ירדו לטמיון קולות רבים שהיוו 8.5% מהקולות הכשרים. האם מכאן ניתן לטעון שאחוז החסימה ברמתו הנוכחית גבוה מדי? שהוא פוגע בלב ליבה של השיטה היחסית שלנו וכי ראוי לשקול להנמיכו?

התשובה לכך אינה חד משמעית. כפי שניתן לראות (תרשים 1) – בכל אחת מ-4 הרמות של אחוזי חסימה, היו מקרים של בזבוז קולות רב לצד מקרים של בזבוז קולות מתון או מועט. למשל, בבחירות 1981 (עם אחוז חסימה של 1%) שיעור הקולות המבוזבים היה גבוה מ-5%, ב-1999 (עם אחוז חסימה של 1.5%) הוא עמד על 6% וב-2013 (עם אחוז חסימה של 2%) הוא עבר את ה-7%. בשש מערכות

הבחירות שנערכו מאז 2015 (אחוז חסימה של 3.25%) אפשר לראות שונות גדולה בהיקפי בזבוז הקולות. לצד שני ערכי השיא שכבר הוזכרו, בבחירות של 2020 ו-2021 בזבוז הקולות דווקא היה מינימלי. למעשה, בשתי בחירות אלו מדובר בערכים היחסיים הנמוכים ביותר של בזבוז קולות מאז 1977.

תרשים 1: אחוז החסימה ושיעור הקולות המבזבזים, 2022–1977

אם כך, קשה להצביע על קשר ברור בין גובהו של אחוז החסימה לבין שיעור הקולות המבזבזים. אחוז החסימה הוא בהחלט משתנה שיש לקחת בחשבון אבל ההסבר לתופעת בזבוז הקולות מורכב יותר. הוא כולל גם משתנים כגון הערכת-יתר עצמית של חלק מהרשימות, חיכוכים אישיים בין ראשי מפלגות המונעים שיתופי פעולה, ודפוסים מגוונים של התנהגות בוחרים (למשל – הצבעה עבור מפלגה בעלת סיכויים נמוכים להיבחר כאקט של מחאה).

לוח 1 מציג את 15 הרשימות שקיבלו את מספר הקולות הגדול ביותר ובכל זאת לא נכנסו לכנסת. כפי שניתן לראות, בצמרת הרשימה ממוקמות שתי רשימות שהתמודדו בבחירות האחרונות: **מרצ** (שהיו חסרים לה 4,092 קולות כדי לחצות את אחוז החסימה), ו**בל"ד**. בולטות ברשימה מפלגות פרסונליות מובהקות (הימין החדש של בנט-שקד, זהות של משה פייגלין, גשר של אורלי לוי, רשימת פנינה רוזנבלום) ומפלגות ימין רדיקלי (יחד-העם איתנו, עוצמה יהודית, עוצמה לישראל). מפלגת עלה ירוק, מפלגה חד-נושאת שפעלה בזכות לגליזציה של קנאביס, קיבלה במספר מערכות בחירות כמות משמעותית של קולות שירדו לטמיון.

לוח 1: הרשימות שקיבלו הכי הרבה קולות ולא עברו את אחוז החסימה

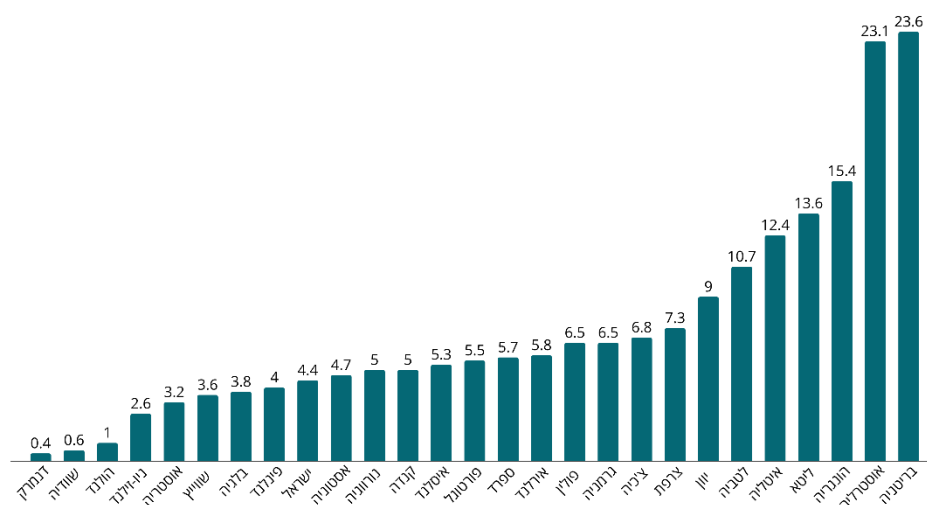
שם הרשימה	שנת הבחירות	מספר הקולות
1 מרצ	2022	150,793
2 בל"ד	2022	138,617
3 הימין החדש	אפריל 2019	138,598
4 יחד – העם איתנו	2015	125,158
5 זהות	אפריל 2019	118,031
6 עוצמה יהודית	ספטמבר 2019	83,609
7 גשר	אפריל 2019	74,701
8 עוצמה לישראל	2013	66,775
9 הבית היהודי	2022	56,775
10 הירוקים	2006	47,595
11 עלה ירוק	2015	47,180
12 עם שלם	2013	45,690
13 פנינה רוזנבלום	1999	44,953
14 עלה ירוק	2013	43,734
15 עלה ירוק	2006	40,353

עד כמה השיטה שלנו מפיקה תוצאות יחסיות?

יש הטוענים שרמתו הנוכחית של אחוז החסימה יוצרת עיוותים חריפים בתרגום של העדפות הבוחרים למושבים בכנסת. מבחינתם, הצבתו של חסם כניסה גבוה לכנסת אינו רצוי בחברה מגוונת כחברה הישראלית. האם כיום שיטת הבחירות שלנו אכן יוצרת תוצאות לא יחסיות? איך אנו עומדים בהקשר זה ביחס לדמוקרטיה אחרות? כדי לענות על השאלה הזו ניעזר במדד האי-יחסיות של מדען המדינה האירי מייקל גאלגר (index of disproportionality). זהו מדד השוואתי המתבסס על השוואה בין שיעור הקולות שקיבלה כל מפלגה לבין שיעור המושבים שלה בפרלמנט. המדד נע על סולם בין 0 ל-100, כאשר ערך תאורטי של 0 מייצג יחסיות מושלמת, וערך תאורטי של 100 מייצג אי-יחסיות מושלמת.

תרשים 2 מביא את ערכי מדד גאלגר ב-27 מדינות בבחירות האחרונות שנערכו בכל מדינה, נכון לאוגוסט 2026. הערכים הגבוהים ביותר, אלו המשקפים תוצאות פחות יחסיות, נמצאים בשתי מדינות המשתמשות בשיטות בחירה רוביות. בשיטות אלה קיים רק זוכה אחד בכל מחוז בחירה ("המנצח לוקח הכל"), מה שפוגע בסיכויים של מפלגות בינוניות וקטנות לזכות בייצוג הולם, ומקטין את היחסיות. לשם המחשה: בבחירות האחרונות בבריטניה קיבלה הלייבור כשליש מהקולות אך זכתה ב-411 מושבים בפרלמנט (מעל 63% מכלל המושבים). לעומת זאת מפלגת הרפורמה קיבלה מעל 14% מכלל הקולות, אך זכתה ב-5 מושבים בלבד (פחות מ-1% מכלל המושבים).

תרשים 2: מדד האי-יחסיות של תוצאות הבחירות

ערך מדד גאלגר לבחירות האחרונות בישראל ממקם אותה בקרב קבוצת המדינות שיש בהן תוצאות יחסיות למדי. זאת, אפילו בהתחשב ברמה החריגה של קולות מבוזבזים בבחירות 2022. מהבחינה הזו קשה לקבל את הטיעון שלפיו רמתו הנוכחית של אחוז החסימה יוצרת שיטה לא הוגנת שפוגעת באופן קיצוני ביחסיות של תוצאות הבחירות ובהעדפות הבוחרים. השיטה שלנו מאפשרת ייצוג פרלמנטרי נרחב של ציבורים ותפיסות עולם, וגם שיעור הקולות המבוזבזים אינו גבוה כבדרך קבע.

סיכום

ניתוח של מערכות הבחירות בישראל מאז 1977 לא מצביע על קשר ברור בין גובה אחוז החסימה לבין שיעור הקולות המבוזבזים. אמנם אחוז חסימה גבוה מגדיל את הסיכון שקולות שניתנו לרשימות קטנות לא יתורגמו לייצוג בכנסת, אך בפועל שיעור הקולות המבוזבזים השתנה במידה ניכרת גם כאשר אחוז החסימה נותר ללא שינוי. אחוז החסימה הוא אמנם גורם רלוונטי, אבל יהיה זה מוטעה לראות בו הסבר בלעדי להיקף הקולות המבוזבזים. על כך משפיעים גם מידת התיאום בין הרשימות, פערים אידיאולוגיים וחיכוכים אישיים בין מנהיגים, הערכות-יתר של סיכויי ההצלחה של מפלגות, שיקולים אסטרטגיים מוטעים ודפוסי הצבעה של בוחרים, כולל הצבעה מחאתית לרשימות שסיכוייהן לעבור את אחוז החסימה נמוכים.

גם את הטענה שלפיה אחוז החסימה ברמתו הנוכחית חוסם את חדירתם של רעיונות ושל כוחות פוליטיים חדשים צריך לבחון בזהירות. אין ספק שהעלאת אחוז החסימה מגדילה את חסם הכניסה לכנסת ולעיתים מקשה על מפלגות חדשות להיבחר. עם זאת, רעיונות וכוחות חדשים אינם נדרשים בהכרח לזכות בעצמם במושבים בכנסת כדי להשפיע על המערכת: הם יכולים להשתלב ברשימות קיימות, ליצור חיבורים חדשים או להשפיע על סדר היום הפוליטי. העובדה שגם תחת אחוז החסימה הנוכחי נכנסו לכנסת כוחות פוליטיים חדשים, לצד הממצא שלפיו ישראל עדיין מתאפיינת בתוצאות בחירות יחסיות, מקשים לטעון שאחוז החסימה בולם התחדשות רעיונית. גם אם יש מקום לבחון את גובהו של אחוז החסימה מטעמים של ייצוגיות, לא צריך לראות בהנמכתו תנאי הכרחי להופעתם של "מוצרים רעיוניים" חדשים בפוליטיקה שלנו.